

Antonina Artauda in Bertolta Brechta: ali nista Artaudova zahteva po novi dramatik in Brechtovo vztrajanje pri gledališču, ki neprenehoma odkriva svojo specifično, komedijantsko ali teatralno naravo ter se varuje vsakršnih kratkoročnih odrskih iluzij, na svoj način prav tako znotraj kroga, ki ga je poskušalo zamejiti pričujoče premišljevanje? In hkrati: Artaudova volja po totalnem gledališču hoče uveljaviti primat gledaliških sredstev nad literarnimi, gledališče bo, v skladu z njegovo mislijo, prinašalo v svetlobo lasten svet, ne več tistega iz dramatične literature; Brecht hoče uveljaviti branje gledaliških iger, ki bo primerno novemu gledališču. Relativizacija literature, ki se v Artaudovi in Brechtovi misli dogaja iz dveh različnih smeri, omogoča rehabilitacijo gledališča, neposredno in kreativno ter nič več le posredniško ali prevodniško funkcijo odra. Če k temu dodamo: ničemur se ni mogoče odreči, v današnjem gledališču je implicitno navzoča njegova tradicija v celoti — potem je najbrž res, da si bo potrebno vprašanje o literaturi v gledališču še zastavljati. In je prav tako res, da si bo to vprašanje *mogoče* zastavljati le v okvirih novega, sproščenega razumevanja literature in obenem tistega osvobajajočega pojmovanja gledališča *kot* gledališča, ki prihaja do tako radikalnega izraza v besedilih Antonina Artauda in Bertolta Brechta, da se mu ni mogoče več izmakniti.

Léopold
Sédar
Senghor

Pesmi

JOAL

Joal!

Spominjam se.

Spominjam se gospa v zeleni senci verand,
gospa z očmi, ki so nadsnovne kot lunin žarek na obali.

Spominjam se razkošja sončnega zahoda,
ko si je hotel Koumba N'Dofène ukrojit svoj kraljevski plašč.

Spominjam se pogrebnih slavij, ko se je kadila kri zaklanih čred,
ko se je slišal hrup preprirov in zateglo petje vračev.

Spominjam se glasov poganskih, ki so peli *Tantum ergo*,
in procesij in palm in slavolokov.
Spominjam se plésa za možitev godnih deklet,
bojnih zborov — ah, in sklepnega plesa mladeničev
z napetimi, vitkimi prsi, in zvonkega ljubezenskega krika ženà
— *Kor Siga!*

Spominjam se, spominjam se ...
Z glavo niham v ritmu —
kako me utruja hoja skozi evropske dni, kamor se včasih
prikrade osiroteli jazz in ihti, ihti, ihti.

MOLITEV
K MASKAM

Maske! O maske!
Črna maska, rdeča maska, o ve črno bele maske,
pravokotne maske, ki skozi vas diha Duh,
pozdravljam vas v tišini!
In ne nazadnje tebe, levjeglavi Prednik!
Strážite ta kraj, kamor se ne sme prikrasti noben ženski nasmeh, noben
nasmeh, ki ugaša,
in čistite zrak večnosti, ki v njem diham vonj Očetov.
Maske z obrazi brez zarez, ki ni na vas nobene jamice, nobene gube,
ki ste ustvarile to sliko, ta moj obraz, ki se nad oltarjem belega
papirja priklanja
vaši podobi, poslušajte me!
Glejte, kako umira Afrika vladarjev — smrtni boj uboge princeze —,
pa tudi Evropa, ki nas nanjo veže popkovina.
Dobro pogledajte svoje otroke, ki so jih poklicali v boj
in ki dajejo življenje kot siromak svojo zadnjo obleko.
Pripravljeni dočakajmo ponovno rojstvo Sveta,
saj smo kot kvas, ki je potreben beli moki.
Zakaj — kdo bi sicer naučil udarjati ritem ta svet, ki so ga ubili
topovi in stroji?
Kdo bi ob zori veselo zakričal in zbudil sirote in umrle?
Povejte, kdo bi človeku s predrtimi upi povrnil spomin na življenje?
Pravijo nam ljudje bombaža, kave, olja.
Pravijo nam ljudje smrti.
Pa smo ljudje plesa, in naše noge zmerom, ko udarijo ob trdo zemljo,
dobijo novo moč.

TOK

NOČ

TOKÔ'WALY Tokô'Waly, stric moj, se spominjaš davnih noči, ko je omahnila moja
 trudna glava na tvoj potrpežljivi hrbèt?
 Ko me je tvoja roka vodila skoz temo, polno skrivnih znamenj?
 Na poljih cvetijo kresnice, na drevesa, na travo legajo zvezde.
 Povsod naokrog je tišina.
 Šumi le dišeče grmovje, pred panji brnijo čebele-stražarke, tenko
 pôjejo cvrčki,
 in sliši se zamolkli tamtam, daljno dihanje Noči.
 O Tokô'Waly, slišiš, česar moje uho ne ujame,
 in razkrivaš mi znamenja, ki jih pradedje pošiljajo z jasnih ozvezdij,
 nama domačih,
 z Bika, Škorpijona, Leoparda, Slona, z Rib,
 z mlečne ceste Duhov na brezkončnem nebesnem nabrežju.
 Glej pametno boginjo Luno, in že se razparajo zastori temè.
 Noč Afrike, noč moja črna, skrivnostna in jasna, bleščeča in črna,
 na zemljo zleknjena počivaš, Zemlja si in mehkó zaobljeni griči.
 O klasična lepota, ki ne poznaš ostrih potez, ampak prožne, zagnane,
 elegantne krivulje.
 O klasični obraz! vse od izbočenega čela pod dišečim gozdom in velikih
 poševnih oči do ljubkega zaliva na bradi in
 iskrega zaleta gričev-dvojčkov. O mile krivulje ubranega obraza!
 O moja Levinja, moja črna Lepota, moja Noč črna, moja Črna, moja
 Gola!
 Ah, kolikokrat je zaradi tebe udarjalo moje srce kot neukročeni
 leopard v ozki kletki.
 Noč, ki me osvobajaš puhle modrosti, salonov, sofizmov, poklonov,
 izvijanj, pretehtanih mučenj,
 Noč, ki vsa moja nasprotja, sploh vsa nasprotja stopiš
 v prvinsko enotnost moje črnosti,
 sprejmi otroka, ki je še zmerom otrok, ki ga dvanajst let blodenj ni
 prav nič postaralo.

OB SINI Žena, položi mi na čelo svoje balzamove roke, svoje roke, mehke
 bolj kot krzno.
 Tam zgoraj se gugajo palme in v vetriču nočnem vršijo
 potihem. Zamrla je pesem dojilje.
 Naj naju zaziblje ubrana tišina.
 Prisluhniva njenemu spevu, prisluhniva, kako polje najina mračna kri,
 prisluhniva,
 kako polje globoki utrip Afrike v meglí zgubljenih vasi.

Glej, že se nagiblje utrujeni mesec nad postelj mirnega morja,
glej, že glasni smeh zamira, in celó pripovedovalcem zgodb
je glava omahnila kot otroku na materinem hrbtu,
glej, že postajajo težke noge plesalcev in težek postaja jezik
pevcev v zboru.

Ura zvezd je in Nočí, ki sanja
in se naslanja na grič iz oblakov, ogrnjena v dolg predpasnik iz mleka.
Strehe kolib nežno brlijo. Kaj pravijo zvezdam, kakšno skrivnost?
Ognjišče ugasne in širi jedke in blage vonjave.

Žena, prižgi belo maslo v svetilki, da bodo začeli o pradedih kramljati
otroci in starši v postelji.

Prisluhniva glasu starcev iz Elise. Kot midva izgnani
niso hoteli umreti, da bi v pesku ne zginil hudournik njihovih
semen.

Naj poslušam v tej zadimljeni kolibi, ki jo obiskuje odsev dobrodejnih
duš,

z glavo na tvojih prsih, vročih kot hlebec, ki se kadi v peči,
naj vdihavam vonj naših Mrtvih, naj srkam in ponavljam njihov živi
glas, naj se naučim

živeti, preden se bom spustil, globlje kot potapljač, v brezdanje
globine spanca.

PESMI (za jazz orkester, solo trobenta)
NEW YORKU

I.

New York! sprva me je zmedla tvoja lepota, ta velika zlata dekleta
z dolgimi nogami.

Sprva sem bil tako plah pred tvojimi kovinsko modrimi očmi, tvojim
ledenim nasmehom,

tako plah. In tesnoba v globini cest pod nebotičnikom, ki dviga
svoje sovje oči k sončnemu mrku.

Tvoja žveplenasta luč in voščeno beli stebri, ki iz njihovih glav
švigajo strele v nebo,
nebotičniki, ki izzivajo viharje, ker imajo jeklene mišice in kožo
prevlečeno s kamni.

Ampak petnajst dni na golih pločnikih Manhattna

— Na koncu tretjega tedna vas zajame vročica, skrita v skoku
jaguarja

Petnajst dni, in niti enega vodnjaka, ne pašnika, vse ptice
nenadoma padejo mrtve na visoka pokopališča teras.

NEV

Nikjer ne cveti otroški smeh, nobene dlani, ki bi jo moja osvežila,
nikjer materine dojke; samo nôge, oblečene v nylon. Noge in prsi
brez znoja in vonja.

Nikjer nežne besede, zanjo ni ustnic; samó umetna srca, ki jih plačaš
v gotovini,

in nobene knjige, kjer bi bral učenost. Slikarjeva paleta cveti
koralne kristale.

Noči brez spanca, o noči Manhattna, ki drhtite v begávih nočeh, ko
avtomobilske troblje rjovejo v prazne ure,
in ko temne vode odnašajo higienične ljubezni, naraščajoče reke
otroških trupel.

PESMI II.
V YORKU

Zdaj je čas znamenj in obračunov,

New York! In čas mane in hizópa.

Samo prisluhni moraš božjim trobentam, svojemu srcu, ki polje v
ritmu krvi, tvoje krvi.

V Harlemu, hrupnem, brenčavem, sem videl slavnostne barve, plamteče
vonjave

— Bilo je ob uri, ko pri gospodu lekarnarju pijejo čaj

Videl sem, kako se začenja slavje Noči, ko ugaša dan. Razglašam

Noč za resničnejšo od dneva.

To je tisti čas, ko se po božji volji porodi življenje, starejše
kot spomini,

in vsi dvoživi elementi svetijo kot sonca.

Harlem, Harlem, zdaj sem videl Harlem, Harlem!

Videl, kako vre zeleni veter žit iz pločnikov, ki so jih preorale
gole noge plesalcev,

videl skrivno valovanje svile in videl prsi kot kopja, poplesavanje
lokvanjev in pravljicnih mask,

videl, kako se mangóe ljubezni s pritlikavih hiš kotalijo pod kopiti
policijskih konjev.

In ob pločnikih sem videl potoke belega ruma, potoke črnega mleka
v sinji mégli cigar.

In videl, kako pod večer z neba kot sneg prileti bombažasto cvetje,
krila serafinov in perjanice vračev.

Prisluhni, New York, prisluhni svojemu krepkemu glasu iz brona, svojemu
drhtečemu glasu oboe, pridušeni tesnobi svojih solza, ki polzijo
v velikih strnjenih kapljah krvi.

Prisluhni, kako nekje daleč polje tvoje nočno srce, utrip in kri
tamtama, tamtam, kri in tamtam.

PESMI
NEW YORKU

III.

New York, pravim ti, New York, dovoli, da se zlije črna kri s
tvojo krvjo,
da bo sprala rjo s tvojih jeklenih sklepov, saj ona je olje življenja,
da bo dala tvojim mostovom oblost gričev in prožnost ovijalk.
Glej, povrnili so se davni časi, spet so se združili, spet so sklenili
spravo Lev, Bik in Drevo,
povezala sta se misel in dejanje, uho in srce, znamenje in smisel.
Glej svoje roke, kjer hrumijo krokodili in morske krave z očmi,
ki iz njih sijejo čudesa. In sploh ni potrebno iznajti Sirene.
Dovolj je pogledati mavrico na aprilskem nebu
in prisluhniti, predvsem prisluhniti Bogu, ki je iz smeha saksofona
ustvaril nebo in zemljo v šestih dneh.
In sedmi dan je spal veliko črno spanje.

ZA FLAVTE
IN BALAFONG

A te poti brez spanja, te poti pod navpičnim soncem, te dolge nočne
poti!
Že dolgo sem civiliziran, a nisem se še spravil z belim bogom Spanca.
Njegov jezik gladko govorim, a naglašam kot barbar.
Temà postaja vse bolj črna, škorpijoni ob poti imajo barvo nočnega
peska,
in moje prsi, iz katerih raste trnje, težijo oblaki mrtvila.

A glej danes mojo sestro, Svežo Sapo, ki me je dostikrat
obiskovala v rodnem kraju,
ob uri, ko so čudne ptice, zvesti glasniki Pradedov,
sladko odpevale večerni rosi.
Spomin na tvoj obraz visi okrog mojega vratu, goreči šotor iz
Taganta,
svod, ki obkroža sinji gozd tvojih las.
Tvoj nasmeh se kot mlečna cesta boči na mojem nebu,
in na tvojih temnih licih kot zvezde brenčijo zlate čebele,
in Južni križ se iskri na konici tvoje brade,
in na tvojem visokem čelu žari Veliki voz.
Kričim nemirno radost, ki preplavlja moje srce bolj kot Niger ob
deževni dobi,
kričal jo bom zverem v korenóvnikih: »Poslušajte!«,
kričal jo bom zaljubljenim parom, ki šepetajo na rogozniku obale:
»Poslušajte!«,
in dolgo bom počival v črno sinjem miru,
dolgo bom spal v pokoju rodnega kraja,
vse dokler me ne bo Angel Zore vrnil tvoji luči,
tvoji surovi in kruti resničnosti, o Civilizacija!

Prevedel Aleš Berger